

İSTANBUL MİMARLIK FESTİVALİ: KAOTİK SIZINTILAR

Elif Nur SARI¹, Başak Sena GİRİT^{1,2}, Beyza Ece EMEKSİZ^{1,3}, Ece Nur Çebi^{1,4}, Elanur GÜNDOĞDU^{1,5}, İlayda GÜNGÖR^{1,6}, İsmail AVCI^{1,7}, Metehan AKTAŞ^{1,8}, Özge Nur AYDIN^{1,9}, Rabia YÜCEL^{1,10}, Yeşim ÇETİNKAYA^{1,11}

¹ İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul

Öz

Peyzaj mimarlığı, açık alanlarda canlılar arasındaki ilişkileri kurgulayan temel meslek disiplini. Açık alanlarda var olan sosyal, fiziksel, kültürel ve ekolojik değişkenler gün geçtikçe farklılaşmakta, gelişen teknoloji, değişen toplum yapısı ve ekolojik bozulmalarla yeni bir nitelik kazanmaktadır. Mesleğin dinamik yapısının takip edilebilmesi, değişkenler arasındaki ilişkilere farklı perspektiflerle bakabilmek mümkün olabilir. Sektör temsilcilerinin ve kentlilerin kente dair yeni fikirler üretmesini hedefleyen İstanbul Mimarlık Festivali 2020 yılında gerçekleştirilmiştir. Festivale farklı öğrenci kulüplerinin katılımına imkan sağlayan Kampus Mikrofon bölümüne İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Peyzaj Mimarlığı Öğrenci Kulübü (PEMÖT) katılım sağlamıştır. Kampus Mikrofon kapsamında henüz çözüme kavuşmamış veya gündemde olmayan konular hakkında yerel yönetim, uzmanlar ve topluma çeşitli sorular yöneltilmiştir. "Peyzaj Mimarlığı Neden Bahçivanlık Değildir? Kent Merkezi ve Kent Çeperlerinde Yaşanan Ekolojik Kriz, Ayırımlar, Mekânda Görmezden Gelinen Kentliler, Açık Alanlarda Düşmanca Mimarlık, Savaş Sonrası Peyzaj Okumaları" şeklindedir. Henüz net cevaba ulaşmamış bu konular "Kaotik Sızıntılar" başlığı altında toplanmış ve çeşitli alt başlıklara ayrılarak, detaylı olarak incelenmiştir. Bu alt başlıklar sırasıyla; peyzaj tanımına bağlı olarak peyzaj mimarlığının gelişim süreci, kent merkezi ve kent çeperinde farklılaşan krizler ve etkileri, evsizlik ve düşmanca mimarlık, mekân hafızası ve kentkırım açıklamaları olarak belirlenmiş ve her bölümün sonunda sorular sorulmuştur. Sonuç olarak her başlık altında farklı paydaşlara sorulan soruların yeni bir araştırma sorusu oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bahçivanlık, ekolojik kriz, düşmanca mimarlık, hafıza mekanı, kentkırım

*Sorumlu Yazar *Corresponding Author* | Elif Nur SARI, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul, elifnur.sari@iuc.edu.tr ORCID1 : 0000-0002-2704-4383, ORCID2 : 0000-0002-9264-1221, ORCID3 : 0000-0002-1656-7904, ORCID4 : 0000-0003-1426-2821, ORCID5 : 0000-0001-9208-9003, ORCID6 : 0000-0002-0878-2102, ORCID7 : 0000-0001-8537-5538, ORCID8 : 0000-0002-9839-6992, ORCID9 : 0000-0002-1395-0174, ORCID10 : 0000-0001-9394-5641, ORCID11 : 0000-0003-1248-8106.

Geliş Received 02.06.2022 | **Kabul** Accepted 11.06.2022 | **Basım** Published 30.06.2022

ISSN 2687-2358 | ARAŞTIRMA MAKALESİ (Research Article) | DOI 10.53784/peyzaj.1125095

ISTANBUL FESTIVAL OF ARCHITECTURE: CHAOTIC LEAKS

Abstract

Landscape architecture is the basic professional discipline that builds relationships between living things in open spaces. The social, physical, cultural and ecological variables that exist in open spaces are changing day by day and gaining a new quality with developing technology, changing social structure and ecological deterioration. Following the dynamic structure of the profession can be possible by looking at the relations between the variables from different perspectives. The Istanbul Architecture Festival, aiming to generate new ideas about the city by sector representatives and citizens, was held in 2020. Istanbul University-Cerrahpaşa Landscape Architecture Student Club (PEMÖT) participated in the Campus Microphone section, which allowed different student clubs to participate in the festival. Within the scope of Campus Microphone, various questions were asked to the local administrations, experts and society about the issues that have not yet been resolved or are not on the agenda. Why Landscape Architecture Is Not Horticulture? Ecological Crisis in the City Center and Its Peripheries, Separations, Urban Citizens Ignored in Space, Hostile Architecture in Open Spaces, Post-War Landscape Readings, etc. These issues, which have not yet reached a clear answer, are gathered under the title of "Chaotic Leaks", divided into various sub-titles and examined in detail. These sub-titles were determined respectively as the development process of landscape architecture based on the definition of landscape, the differentiating crises in the city center and the periphery of the city, and their effects, homelessness and hostile architecture, space memory and urbicide, and questions were asked at the end of each section.. As a result, it is aimed that the questions asked to different stakeholders under each heading will create a new research question.

Keywords: Horticulture, ecological crisis, hostile architecture, place of memory, urbicide

1. Giriş

Üniversite meslek aktarımının yanı sıra kültür aktarımı gerçekleştiren ve kimlik kazandıran bir kurum olarak tanımlanmaktadır (Başoğlu, 2021). Üniversite eğitimi uygulama bilgisinin yanı sıra meslek alanına dair sorular sorabilmeyi hedefler. Peyzaj Mimarlığı bölümü öğrencilerinin ve mezunlarının meslekten, eğitim ve öğretimden beklentileri çeşitli çalışmalarda araştırılmış, sektörde iş bulmayla ilgili beklentilerin yüksek olduğu incelenmiştir (Gül vd., 2010; Atik vd., 2013). Peyzaj mimarlığı alanında öğrencilerin sektöre dair uygulama öğrenmesinin yanı sıra mesleğe dair soru sorabildiği alanların gelişmesi Peyzaj Mimarlığı mesleğinin gelişimine katkı sunacaktır. Öğrencilerin mesleğe dair sorularını tüm paydaşlarla paylaşan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Ders sunumları, bitirme tezleri, proje yarışmaları veya diğer kamu/sivil toplum kurum ve kuruluşları tarafından düzenlenen etkinliklerde öğrenciler çeşitli soruları gündeme getirebilmektedir.

Bu çalışma kapsamında 2020 yılında kamuya açık bir platformda çevrimiçi olarak gerçekleştirilen İstanbul Mimarlık Festivali'nde, kampüs mikrofon bölümünde İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa (İÜC) Peyzaj Mimarlığı Bölümü, PEMÖT Kulübü öğrencileri mesleki problemleri gündeme getirmiştir. Kampüs mikrofon bölümüne katılan diğer üniversitelerin bölümleri ders kapsamında yaptıkları bir atölye çalışmasını sunmuşlardır. Kaotik Sızıntılar ekibinde ise festival öncesinde katılım sağlamak isteyen öğrencilerle ön toplantı yapılmış, derslerde, gündelik yaşamda ve sosyal medyadan ilgilerini çeken ancak henüz cevaplarını bulamadıkları mesleki konular ortaya atılmıştır. Eleme sonunda 4 farklı konu kaotik sızıntılar başlığında toplanmıştır. Henüz çözüme kavuşmamış veya gündemde olmayan konular hakkında sorulara cevap aramaktan ziyade yerel yönetimler, uzmanlar ve kamuya hitaben sorular oluşturulması hedeflenmiştir. 1,3 ve 4. Sınıftan toplam 10 öğrencinin yer aldığı ekip hazırlık sürecinde rutin toplantılar düzenleyip sırasıyla literatür araştırması, sosyal medya, gazete araştırması sonuçlarını sunmuş,

soruların oluşturulması için beyin fırtınası gerçekleştirilmişlerdir.

Peyzaj Mimarlığı meslek disiplinin laboratuvarı canlıların yaşam alanı olan tüm açık alanlardır. Açık alanlardaki sosyal, fiziksel ve kültürel değişkenler gün geçtikçe farklılaşmakta, gelişen teknoloji, değişen toplum yapısı ve ekolojik bozulmalarla yeni bir nitelik kazanmaktadır. Değişen bu nitelikler ve tanımlamalar henüz bir net bir sisteme oturmadığı için kaosu, konuya dair soruların sorulmaya devam edecek olması ise sızıntıları temsil etmektedir. Mevcut durumun getirdiği kaos ve sızıntı kaotik sızıntılar başlığını ortaya çıkarmıştır. Bu durum göz önünde bulundurularak 4 farklı konuda araştırılan ve sorular sorular “Kaotik Sızıntılar” başlığı altında toplanmıştır. Söz konusu başlıklar aşağıdaki şekildedir;

- Peyzaj Mimarlığı Neden Bahçivanlık Değildir?
- Kent Merkezi ve Kent Çeperlerinde Yaşanan Ekolojik Kriz Ayırımı
- Mekânda Cörmezden Geline Kentliler; Açık Alanlarda Düşmanca Mimarlık
- Savaş Sonrası Peyzaj Okumalar

2. Kaotik Sızıntılar

Kaotik sızıntılar başlığıyla oluşturulan ana oturumda her bir başlık hakkında önce literatür araştırmasına yer verilmiştir. Daha sonra konuyla ilgili tespit edilen sorular yerel yönetim, uzman ve kamu'ya yönlendirilecek şekilde oluşturulmuştur.

2.1. Peyzaj Mimarlığı Neden Bahçivanlık Değildir ?

Peyzaj mimarlığının günümüze gelene kadar bahçivanlıktan mimarlığa değişim sürecini anlamak için “peyzaj” kavramı ele alınmıştır. Peyzaj terimi özel mülk bahçeleri ve kırsal alanları kapsarken, 16-18. yy arasında sanat ve mimarlıkla olan ilişkisi gelişmiş, 18. yy da peyzaj bahçivani terimi kullanılmaya başlamıştır. 19. yy' da sanayileşme ve kent/kır farkının belirginleşmeye başladığı dönemde tasarım ve planlamayla olan ilişkisinin geliştiği günümüze gelene

kadar da tasarım ve planlama anlamında terimlerin de arttığı tespit edilmiştir.

Çizelge 1 Peyzaj tanımına bağlı olarak gelişim süreci

11. yy	Avrupa'nın büyük bir kısmı malikanelerden oluşmakta, sınıai faaliyetleri de dahil olmak üzere tüm faaliyetler ve yaşam malikaneler içerisinde devam etmekteydi. İnsanlar ortak kullandıkları yeşil alanlar yerine özel mülk bahçelerine sahiplerdir. Peyzaj özel mülk bahçelerinde anlam bulmuştur (Pirenne, 1994).
14.yy	Kırsal bölgelere taşınan peyzaj uçsuz bucaksız ekilmemiş topraklar, ormanlık, çalılık, bataklık ve çayırılıklarla tanımlanmaya başlamıştır (Pirenne, 1994).
16.yy	Tarım ve bahçecilikle olan bağlantısını aşmış ve ilk kez bir resim terimi olarak bir ressam tarafından kullanılmıştır. Sanat ve mimarlıkla olan etkileşimi daha da güçlenerek ölçeği büyümüştür.
17.yy	Hollandalı Peyzaj Ressamlarının etkisi ile peyzaj “herhangi bir alanın görüntüsü ya da o alanın herhangi bir temsili” anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Arı, 2011).
Erken 18.yy	18. Y.Y a gelindiğinde ise peyzaj ressamlarının, dünya üzerinde ayrıntılı gözlemler yaptıktan ve duyularına görüldüğü şekliyle derinlemesine düşündükten sonra tuval üzerinde mükemmel bir yer çizmeyi umduklarını görülmektedir. 1709 yılında Paris'te yayınlanan Bahçivanlık Teorisi ve Pratiği (La théorie et la pratique du jardinage) adlı eser sahibi Antoine-Joseph Dezallier d'Argenville ilk kez yeni bir doğa anlayışını ifade eden ve bu anlayışı peyzaj tasarımı için bir model haline getiren bir cümleyi eserinde kullanmıştır: “sanatı doğaya vermek”(“Faire céder l'Art à la”) (Heyde, 2014).
Geç 18. yy	Biçimsel “peyzaj bahçesi” terimi ve “peyzaj bahçivani” meslek unvanı, ancak 18. yüzyılın sonunda İngiliz peyzaj tasarımcısı ve teorisyen Humphry Repton'un yazılarında tanıtılmış ve tartışılmıştır. Lancelot Brown ise, 18 Y.Y.'in en ünlü “peyzaj bahçivani” olup, kendisini “mekân yapıcı” olarak adlandırmıştır.
19. yy	19.yy- Peyzaj mimarlığının 19. yüzyıla kadar bahçe sanatı olarak görüldüğü anlayış, 19. yüzyıl sonlarına doğru değişmeye başlamış ve Sanayi Devrimiyle birlikte kentlerde ortaya çıkan sorunlar ile değişen sosyal ve fiziksel koşullar, kentsel dış mekânların tasarlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu noktada peyzaj artık ölçeğini büyütmüş ve kapsamını problem odaklı bir eksene doğru kaydırmıştır. Tasarım ve planlama anlamında farklı ölçeklerde çalışma alanı gelişmeye başlamıştır.

<p>Peyzaj tasarımıyla ilgili 19. yy'ın ikinci yarısında 'Park Hareketi' kente doğayı getirmeyi amaçlamış; bunun sonucunda 1844'te Liverpool'da Birkenhead Parkı, 1845'te Londra'da Victoria Parkı, ve 1858'te de New York'ta Central Park yapılmıştır (LeGates ve Stout, 1998). Gelişen ve değişen dünya düzeni ile birlikte peyzaj mimarlığı tasarım ve planlamada meslek olara kullanılmaya başlamıştır (Taşdemir, 2011).</p>	<p>Peyzaj planlamayla ilgili ise bilimsel bir terim olarak Alexander Von Humboldt tarafından 19.yy'da ilk kez literatürde kullanılmıştır. Peyzaj ekolojisi terimi ise ilk olarak 1939 yılında Alman biyocoğrafyacı Carl Troll tarafından kullanılmıştır (Deniz vd., 2006). Peyzaj ekolojisine dayalı olarak gelişen peyzaj planlama ise 1950'li yıllardan sonra farklı bilim insanlarının öncülüğünde gelişimini sürdürmüştür.</p>
---	--

İnceleme sonunda süreç içinde bahçıvanlıkla ilişkinin 18. yy'dan sonra devam etmediği ancak günümüzde toplumun bazı kesimleri tarafından hala bahçıvanlık olarak nitelendirildiği ortadadır. Bu durumda özellikle yerel yönetimlerin doğa ve çevre algısına bağlı olarak kamuoyunda önyargı oluşturması muhtemel gözükmemektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ilçe belediyeleri park ve bahçeler müdürlerinin %39'unun peyzaj mimarı ünvanına sahip olması bu durumun bir göstergesidir (Çizelge 2).

Çizelge 2 İstanbul Büyükşehir Belediyesi / İlçe Belediyeleri Park ve Bahçeler Müdürlüğü Ünvanları

İlçe	Park ve Bahçeler Müdürü Ünvan
Adalar	Fen İşleri Müd. / Makine Mühendisi
Arnavutköy	İnşaat Mühendisi
Ataşehir	Ziraat Mühendisi
Avcılar	Ziraat Mühendisi
Bağcılar	Ziraat Mühendisi
Bahçelievler	Peyzaj Mimarı
Bakırköy	Ziraat Mühendisi

Başakşehir	Ziraat Mühendisi
Bayrampaşa	Orman Mühendisi
Beşiktaş	Peyzaj Mimarı
Beykoz	Ziraat Teknikeri
Beylikdüzü	Peyzaj Mimarı
Beyoğlu	Bilgi verilmedi
Büyükdüğü	İnşaat Mühendisi
Çatalca	Peyzaj Mimarı
Çekmeköy	Şeflik/ Halkla İlişkiler ve Kamu Yönetimi
Esenler	Ziraat Mühendisi
Esenyurt	Bahçe Bitkileri
Eyüpsultan	Ziraat Mühendisi
Fatih	Peyzaj Mimarı
Gaziosmanpaşa	Şeflik/ Ziraat Mühendisi
Güngören	Peyzaj Teknikeri
Kadıköy	Mimar
Kağıthane	Şeflik/ Ziraat Mühendisi
Kartal	Ziraat Mühendisi
Küçükçekmece	Ziraat Mühendisi
Maltepe	Ziraat Mühendisi
Pendik	Ziraat Mühendisi
Sancaktepe	Orman Mühendisi
Sarıyer	Ziraat Mühendisi
Silivri	Orman Mühendisi
Sultanbeyli	Peyzaj Mimarı
Sultangazi	Peyzaj Mimarı

Şile	Şeflik / Peyzaj Mimarı
Şişli	Çevre Mühendisi
Tuzla	İnşaat Mühendisi
Ümraniye	Peyzaj Mimarı
Üsküdar	Peyzaj Mimarı
Zeytinburnu	Şeflik/ İnşaat Mühendisi

Aşağıda paydaşlara sorulan sorularda sosyal medya, haber araştırmaları yapılarak ilgili soruları derinleştirmek mümkündür (Çizelge 3).

Çizelge 3 Veri Toplama Soruları

Yerel Yönetim/Üniversite:	Peyzaj Mimarlığı neden akıllarda Bahçivanlık olarak kaldı?
Uzman:	Tasarım ve planlama alanında uzmanlığınızı hangi koşullarda sergiliyorsunuz ?
Kamu:	Her fırsat bulduğunuzda kaçmak istediğiniz bir kent parkı planlanmasında bahçivani nereye koyuyorsunuz?

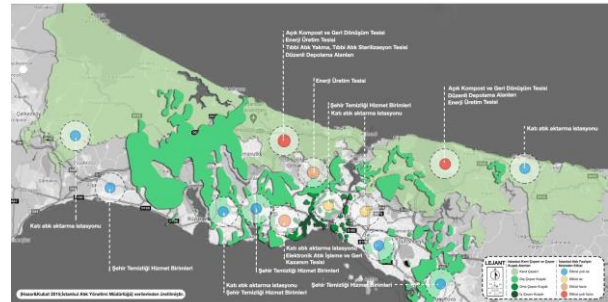
2.2. Kent Merkezi ve Kent Çeperlerinde Yaşanan Ekolojik Kriz Ayırıcıları

Yaşanabilir ve sürdürülebilir kent yaşamı için ekosistem hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Hızlı kentleşme ve nüfus artışı, kentsel mekânda geçirimsiz yüzeylerin artmasına neden olurken içme suyu, enerji ve gıda kaynakları gibi canlı yaşamının bağlı olduğu ekosistem hizmetleri üzerinde gittikçe artan bir baskı oluşturur (Çoban ve Yücel, 2018; Oktay, 2021). Bu bölümde kent makroformu içinde yer alan merkez ve çeperlerde baskın ekolojik krizler ele alınmıştır.

Kent çeperi, kentsel yapıyla alan ile kırsal çevre arasında yer alan geçiş bölgeleridir. Yoğun yapılaşma baskısı ile dönüşüme uğrayan kent çeperi, düşük yoğunluklu konut alanları, eğitim, kampüs alanları,

sanayi alanları ve depo gibi kent dışı çalışma alanları tarafından alternatif yerleşim alanı olarak tercih edilmektedir (Erman, 2011; Hazar, 2012).

İstanbul çeperlerine dair kapsamlı araştırmalar sunan Perouse, 2017 tarafından kentin kapı eşiği ve arka bahçesi benzetmesi yapılan çeperler (Perouse, 2017), atıkların kontrolsüz ve düzensiz olarak döküldüğü, atık yakma işlemi yapılan alanlarda hava kirliliği artmaktadır. Düzensiz depolama alanlarının çeşitlerine göre çevreye farklı düzeylerde etkileri vardır. Bu etkiler çok az, az, fazla ve çok fazla olmak üzere 4 farklı düzeyde tesis ve birimlerin etkileri açısından İstanbul örneğinde incelenmiştir. Özellikle kent çeperlerinde bulunan kırmızı ile gösterilen konumlarda tıbbi atık yakma, enerji üretimi, açık kompost ve geri dönüşüm tesislerinin bir arada bulunması o bölgede ki etkisinin oldukça fazla olduğunu göstermektedir.

Şekil 1 Çeper alanlar ve atık depolama (Çalışma kapsamında görselleştirilmiştir).(Atık Yönetimi, 2019)

Doğal kaynakların azalması, geçirimsiz yüzeylerin arttığı ve yeşil alanların yok edildiği kentsel doku canlı yaşamını tehdit eden farklı ekolojik krizlere yol açmaktadır. Kırdan farklı olarak arazi kullanımı ve yapı yoğunluğuna bağlı olarak kentlerin 2-3 oC daha sıcak olması kentsel ısı adası varlığını göstermektedir (Yüksel ve Yılmaz, 2008).

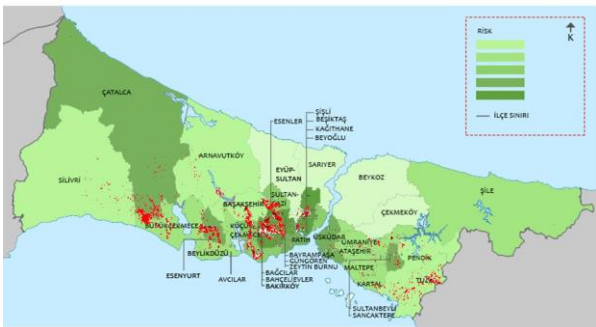
Kontrolsüz sıcaklık artışının insan sağlığı üzerinde kalp rahatsızlığı, enfeksiyon hastalıkları ve ölüm gibi etkileri vardır (Khorrami ve Gündüz, 2017). Yüksek sıcaklığın yanı sıra yüksek nem oranının uzun bir periyod devam etmesi ısı dalgalarını meydana getirmektedir.

2003 yazında 12 ülkede aşırı sıcaklıklara bağlı 70 binden fazla insan ölmüştür (Matzarakis vd., 2009) .

2015-2017 yılları arasında İstanbul da sıcaklık dalgalarından dolayı 419 kişi yaşamını yitirmiştir (Can vd., 2019).

Kentsel alanda geçirimsiz yüzeylerin neden olduğu sel ve taşkın olayları yanlış arazi kullanımı, altyapı yetersizliği, gerekli önlemlerin alınmaması sonucunda oluşmaktadır (Dere, 2019). Yapılaşmayla birlikte fiziksel yapısı değişen akarsu sistemleri drenaj yoğunluğunun değişmesine bağlı olarak sel ve taşkın riski taşımaktadır. Sel ve taşkın krizi su kalitesinde bozukluk, kuraklık, biyoçeşitliliğin azalması gibi riskleri beraberinde getirmektedir (Demir, 2009). Bu krizlerin Türkiye de ki 1903-2005 yılları arasında ağır bilançosuna bakıldığında birçok kişinin yaşamını yitirdiği görülmektedir (Korkanç ve Korkanç, 2006).

Kentsel ısı adası (Khorrami ve Gündüz, 2017) ve sel taşkın riski (Ekmekcioğlu,Koç,Özger 2020) verileri çakıştırıldığında riskli alanlar belirtilmiştir. Çakıştırma sonunda tehdit altında olan risk bölgeleri acil müdahale yapılması gereken yerler ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 2 Kentsel ısı adası ve sel-taşkın risk bölgeleri çakıştırılması (Khorrami ve Gündüz, 2017; Ekmekcioğlu,Koç,Özger 2020)

Kent merkezi ve kent çeperinde yaşanan ekolojik krizlerin etkilediği canlı türleri, etki alanı ve gündemde kalma durumu farklılık göstermektedir. Nüfusun büyük bir çoğunluğunun yaşadığı kent merkezlerinde yaşanan farklı krizler insanların hayatını doğrudan etkilemekte, daha fazla gündeme gelmekte ve hissedilmektedir. Ancak daha az nüfusun yaşadığı, daha fazla bitki ve hayvan türüne ev sahipliği yapan

kent çeperlerinde yaşanan krizler merkezdekiler kadar görünür olmamaktadır. Krizleri yönetmek üzere merkezde süre gelen kriz başlığının çeperde nasıl olduğunu incelemek yerine her bir doku kendi dinamikleriyle incelenip krizin boyutları ve çeşitleri tartışılabilir olmalıdır. Aşağıda bu tartışmaya yol açabilecek paydaşlara yönlendirilen sorulara yer verilmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4 . Veri Toplama Soruları

Yerel Yönetim/Üniversite:	İklim değişimini yönetmeyi ve faydaya çevirerek dirençli kentler oluşturmak için neler yapıyorsunuz? Bilimsel veriler ışığında müdahale bulunulması gereken öncelikli alanları belirlediniz mi ?
Uzman:	Krizleri yönetmek için kent ölçeğinde yapılacak bir peyzaj planlamasına ihtiyacımız olduğunun farkında mısınız?
Kamu:	Aldığımız ürünlerin ambalajından, attığımız çöpün ayrıştırılmasına kadar atık yönetiminde ne kadar samimiyiz? Görmediğimiz ama etkisini hissettiğimiz krizlerden haberdar mısınız ?

2.3. Mekânda Görmezden Gelinen Kentliler; Açık Alanlarda Düşmanca Mimarlık

Bir mekân kullanıcısı gün içinde farklı ihtiyaçlara yönelik olarak çeşitli alanlar, arayüzler ve nesnelere etkileşime girmektedir. Her bir etkileşim sonucunda sağlanan fayda, kalite, izlenimler ürün ya da hizmeti tercih etmede önemli rol oynar ve bir bağ oluşur (Solak, 2017). Bu bağ kişiye özgü olup, kişinin önceki

deneyim ve beklentilerinden ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda etkilenmektedir. Kullanıcı ile mekân arasında oluşan bağ kamusal alanın aktif kullanımıyla mümkün olmaktadır. Sokağa atılan adımdan itibaren, hatta balkonda otururken bile kamusal yaşama ve yönetime katılımı sağlamak mümkün olabilmektedir. Katılımın sağlanması iyi yönetişimin “good governance” gerçekleşmesinin önemli adımlarından biridir. Ancak günümüzde kontrolsüz büyüyen şehirler, nicelik ve nitelik bakımından yeterli kamusal alan sağlamamaktadır. Kamusal alan kullanımında ve tasarımında tüm katılımcılara eşit söz hakkı verilmemektedir. Bu çalışma kapsamında görünür olmayı gerekli kılan kamusal alanda görmezden gelinen “evsizler” ele alınmıştır.

Evsizlik, toplumsal bir ağa dahil olamama durumu ve toplumsal bağın kaybedilmiş olmasından dolayı sokakta veya farklı meskenlerde yaşamak olarak ifade edilmektedir (Özdemir, 2010). Neale (1997) evsizlik için “Net bir tanımı yoktur çünkü tanımı olmayan bir şeye çözüm üretmeye gerek yoktur” ifadesini kullanmıştır. Net bir tanımı olmayan ancak sosyo-ekonomik bir sorun olarak ortaya çıkan evsizlik problemi farklı alanlarda gündeme gelmektedir. Evsiz bireyler, eğer kuytu köşeleri kendilerine mesken edinmişlerse problem olmamakta ancak park, cadde, meydan, ana arter gibi alanlarda bulunuyorlarsa Kabahatlar Kanunu doğrultusunda kolluk kuvvetleri tarafından alandan uzaklaştırılmaktadır. Kamusal alandan uzaklaştırma kolluk kuvvetleri dışında tasarım disiplinleriyle de tehdit oldukları iddiasıyla savunmacı bir yaklaşımla uzaklaştırılmaktadır (Doğan, 2010).

Suçü önlemek ve düzeni sağlamak iddiasıyla insanları yönlendiren çoğunlukla kısıtlayan kentsel tasarım stratejisine düşmanca mimarlık “hostile architecture” denir (Petty, 2016; Licht, 2017). Esasında geçmişi çok eskiye dayansa da 70lerden sonra yerel yönetimler tarafından kasten yapılmaya başlanmıştır. Aşağıdaki tabloda ilgili örneklerle yer verilmiştir (Çizelge 5).

Çizelge 5 Düşmanca Mimari Örnekleri

Yükseltilmiş ızgara kapakları

Soğuk havalarda çevresine ısı yayan ızgaraların çevresinde insanların toplanmasını veya yaşamasını önlemek amaçlanmıştır (Arquitecturayempresa (2022)).

Banklarda ki kolçaklar:

İnsanların uzanmasını ,uyumasını önlemek için yapılmış tasarımlardır (Jock K., 2019)

Sokak bölücüler :

Sirkülasyonu yönlendirirken boşluklarda insanların yaşamalarını engellemeyi hedefler (Hambleton, 2021)

Köprülerin altına koyulan kayalar :

İnsanların yoğunlukla mesken seçiminde tercih ettikleri köprü altlarından evsiz bireyleri uzaklaştırmak amacıyla yapılmıştır (Mc Fadden, 2020).

Yönetişim kavramının birçok yerel yönetim tarafından sıklıkla gündeme getirildiği günlerde toplumun farklı kesimlerinden kişilerin görüşleri anket, atölye, çalıştay benzeri birçok etkinlikle alınmaktadır. Ancak yönetişimin katılımcı planlamayla gerçekleşebileceği göz önünde bulundurulduğunda toplumun tüm paydaşlarının eşit olarak katılım sağlaması mümkün olmalıdır. Özellikle görmezden gelinen evsiz bireyler de dahil edilmelidir. Aşağıda evsiz bireylerin mekana dahil edilmesiyle ilgili farklı paydaşlara yönlendirilen sorular belirtilmiştir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Veri toplama soruları

Yerel Yönetim/Üniversite:	Katılımcı planlama konusunda ne kadar samimisiniz?
Uzman:	Meslek disiplinlerimizin temeli çözüm üretmek olan tasarımcılar herkes tarafından görmezden gelinen bu bireyler için, enerjimizi çözüme üretmeye harcamaya ne dersiniz?
Kamu:	Siz de görmezden gelenlerden misiniz?

2.4. Savaş Sonrası Peyzaj Okumaları

Mekân, içinde yaşayan toplumların şekillendirdiği dinamik bir mekânizmadır. Sosyal ve kültürel kimlikler toplumsal hafızanın oluşmasını sağlar, mekân ise bu

hafıza değerlerinin somutlaşması olarak tanımlanmaktadır. (Ünlü, 2017; Günaçan ve Erdoğan, 2018; Kanbir, 2019). Hafıza mekânlar insanlığın gelişim sürecinin temsili niteliğini taşıırken aynı zamanda savaş ve çatışmaların da mekânıdır. Küreselleşen dünyada, devletler arasındaki sınırların ortadan kalktığı ancak iç çatışmaların devam ettiği çeşitli şiddet formları ortaya çıkmıştır. Bu şiddet formlarından biri olarak kentkırım adlandırılmaktadır. Kenti oluşturan kültürel, doğal ve fiziksel peyzajı da içeren doğrudan yapılan tüm saldırılar kent kırım kapsamında incelenmektedir. Kentkırım kapsamında etnik gerilim ve kanlı çatışmalara verilecek en belirgin örneklerden biri 1992-1995 yılları arasında yaklaşık 120.000 insanın hayatına mal olan 2 milyon insanın göç etmesine neden olan Bosna Savaşıdır (Karasu, 2008; Yılmaz ve Şahin, 2018).

Gündelik hayatın işleyişinde temel unsur olarak kamusal alanlar ortak yaşam alanları (pazarlar, meydanlar, parklar hastaneler vb.) sembolik öneme sahip yapılar (anıtlar, müzeler, kütüphaneler), dini yapılar (ibadethaneler) ilk tahribatı alan bölgeler olmuştur. Dolayısıyla kentsellik hedef alınmıştır. Çevresel yıkıma bakıldığında ise sulak alanlar, bitki ve hayvan popülasyonu yaygın şiddetin kurbanları olmuştur. Gerek dünya savaşlarında gerekse toplumların yaşadıkları iç çatışmalarda ilk hedef peyzaj ve kent hafızasının yara almasıdır, gerilim sonrası süreçte iyileştirici olarak başvurulan kavram yine peyzaj unsurları olmaktadır. Peyzaj mimarlığının savaşlarla olgunlaşan bir disiplin olduğunu söylemek mümkündür. Savaş sonrası özellikle yol güzergahları - çevresel veri sirkülasyonlarının oluşturulması savaşta zarar gören ekonomilerin gelişimi için hayati önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra hafıza kaybını önlemek için üzerine düşülen anıtsal mekânlarda yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda savaş sonrası peyzajın meydana getirdiği soyut kolaj çalışmalarına yer verilmiştir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Savaş sonrası peyzajların anahtar kavramlarına ilişkin soyut kolaj çalışmaları (Çizen: Özgenur Aydın)

Doğrudan mekana müdahaleyi içeren savaşlar, mekan hafızasının dolayısıyla kültürel peyzajın kilit noktalarını belirleyen, onu şekillendiren bir olgudur. Mekanda neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak gelişen yeni yaklaşımlar toplumun hafızasını da şekillendirmektedir. Aşağıda mekana doğrudan müdahale şansı olan peyzaj mimarlığı meslek disiplinine ilişkin konuya yönelik olarak farklı paydaşlara yönlendirilen sorular belirtilmiştir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Veri toplama soruları

Yerel Yönetim/Üniversite:	Kentkırım ve diğer mekânsal şiddet olaylarına karşı mekânlar güvenilir kılınabilir mi ?
Uzman:	Bağlamlarına saygı duyan insanların yersiz görünen bir dizi güvenlik ögesini kapsamadan deneyimlemek istedikleri bir yer duygusu yaratan mekânları nasıl tasarlıyorsunuz?
Kamu:	Güvenli alan kavramı altında tasarlanan mekânlar tasarlanılsaydı bu mekânlarda tedirgin olmadan aidiyet duygusunu yaşayabilir misiniz?

3. Tartışma ve Sonuç

Öğrencilerin gelişimi ve mesleki konularda uzmanlaşmanın artması ilgili alanlarda yeni soruların oluşturulmasıyla mümkün olur. Öğrencilerin soruları özgürce üreteceği ve paylaşabileceği bir ortam festival, sempozyum, ortak katılım toplantılarıyla oluşabilir. Çalışma kapsamında İÜC Peyzaj Mimarlığı Bölümü PEMÖT Kulübü üyesi 10 öğrencinin Mimarlık Festivali, kampus mikrofon bölümünde gerçekleştirdikleri Kaotik Sızıntılar sunumu incelenmiştir. Öğrenciler kişisel bilgi, beceri ve motivasyonlarına bağlı olarak farklı konularda yaptıkları araştırmalar sonunda sorular üretmişlerdir. Kamuya açık bir platformda çevrimiçi olarak gerçekleştirilen İstanbul Mimarlık Festivali – Kampus Mikrofon kapsamında öğrenciler tarafından oluşturulan sorular tüm paydaşlara yöneltilmiştir.

Peyzaj Mimarlığı Neden Bahçivanlık Değildir ? konusunda mesleğin gelişiminin süreç içinde evrildiği ancak temsil alanının sınırlı bir çerçeveye sahip olmasının hala peyzaj mimarlığı neden bahçivanlık değildir sorusunu gündemde tutulmasına neden olduğu incelenmiştir. Kent Merkezi ve Kent Çeperinde Yaşanan Ekolojik Kriz Ayrırımlarının farklı temalarda ve farklı boyutlarda olduğu incelenmiştir. Kent, kır ve kent çeperlerinde bulunan alan kullanımlarının sosyal, kültürel, fiziksel ve ekolojik açıdan farklı dinamikleri vardır. Bu dinamiklerin kriz yaratma potansiyelleri tartışmaya açılmalı, bilimsel veriler ışığında yerel yönetimlerin tasarımcıların ve kentlinin ortak harekete geçmesi gerekmektedir. Bunun için mekâna yönelik kapsamlı incelemelere yer verilmelidir. Mekânda Görmezden Geline Kentliler ve Savaş Sonrası Peyzaj Okumaları henüz kriz boyutunun bilimsel literatürde derinlemesine incelenmediği ortaya çıkarılmıştır. İlgili veri toplama sorularının geliştirilip bilimsel araştırmalarla desteklemesi, yerel yönetimler ve kentliyle birlikte hareket edilmesi önerilmektedir.

Gelecek çalışmalarda ilgili konularda derinlemesine araştırmaların yapılması, her paydaşa sorulan sorunun bilimsel anlamda yeni bir araştırma sorusunun oluşturulması önerilmektedir. Araştırma sorularının ortaya çıkarılması konusunda benzer festival, sempozyum, çalıştay etkinliklerinin organize edilmesi, öğrencilerin bu tür etkinliklere teşvik edilmesi önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Arı, Y. (2011). Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(13), 311-339.
- Atık Yönetimi (2020). <https://cevre.ibb.istanbul/atik-yonetimi-mudurlugu/>
- Atik A., Yılmaz, B., Aslan, F., Oğuz, A. T. E. Ş., & Taçoral, E. (2013). Peyzaj Mimarlığı Öğrencilerinin Eğitim Ve Meslekten Beklentilerinin İnönü Üniversitesi Örneğinde İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *İNÖNÜ Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 3(8).
- Başoğlu, T. (2021). Türkiye’de Üniversite Ve Yüksek Öğretime Dair Eserler (1775-1980). *İslâm Araştırmaları Dergisi*, (45), 103-144.
- Can, G., Şahin, Ü., Sayılı, U., Dubé, M., Kara, B., Acar, H. C., ... & Gosselin, P. (2019). Excess Mortality In Istanbul During Extreme Heat Waves Between 2013 And 2017. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 16(22), 4348.
- Çoban, A., & Yücel, M. (2018). Kent planlamasında ekosistem hizmetlerinin rolü. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(2), 444-454.
- De Fine Licht, K. P. (2017). Hostile Urban Architecture: A Critical Discussion Of The Seemingly Offensive Art Of Keeping People Away. *Etikk I Praksis-Nordic Journal Of Applied Ethics*, (2), 27-44.
- Demir, A. (2009). Küresel iklim değişikliğinin biyolojik çeşitlilik ve ekosistem kaynakları üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(2), 37-54.
- Deniz, B., Küçükbaş, E. V., & Tunçay, H. E. (2006). Peyzaj Ekolojisine Genel Bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 5-18.
- Dere, G. (2019). Kurtköy Deresi taşkın yayılım-tehlike-risk haritalarının belirlenmesi (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).
- Doğan, Y. B. (2020). Neoliberalizm, Evsizliğin Yönetimi Ve Evsizlerin Hayatta Kalma Stratejileri. *İdealkent*, 11(Kentleşme Ve Ekonomi Özel Sayısı), 1339-1378.
- Erman, T. (2011). Ankara Kent Çeperinin Dönüşümüne İçeriden Bakmak. *İdealkent*, 2(4), 176-196.
- Gül, A., Örucü, K., & Eraslan, Ş. (2010). Mezun Peyzaj Mimarlarının Eğitim Ve Öğretimden Beklentileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 12, 131-140..
- Günaçan, S., & Erdoğan, E. (2018). Peyzaj Mimarlığı Ve Hafıza Mekânları: İstanbul, Tarihi Yarımada Örneği. *Mimarlık Bilimleri Ve Uygulamaları Dergisi*, 3(1), 34-53.
- Hambleton B., (2021) <https://thepremierdaily.com/anti-homeless-architecture/>
- Hazar, D. (2012). Kentsel Planlama Ve Tasarım Süreçlerinde Kentsel Kuşak Alanları: İstanbul Ve Barselona Kentleri Karşılaştırmalı Değerlendirmesi (Doctoral Dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Heyde, S. (2014). The Historical Roots Of ‘Aesthetics’ In Landscape Architecture: An Introduction. *Studies In The History Of Gardens & Designed Landscapes*, 34(2), 123-145.

- Jock, K. (2019). <https://www.realchangenews.org/news/2019/07/17/world-has-hostile-architecture-problem-public-space-becoming-private>
- Kanbir, F. (2019). Mekân Hafızasında Aidiyet Arama Pratikleri: Boş Zaman Kültürü Ve Deliller Kahvehanesi Örneği. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29(1), 335-344.
- Karasu, M. A. (2008). Bir Kentin Ölümü: Kentkırım (Bosna-Hersek Örneği). Çağdaş Yerel Yönetimler, 17(3), 51-64.
- Khorrami, B., & Gündüz, O. Uzaktan Algılama Ve Cbs'nin Yüzey Sıcaklığı Ve Kentsel Isı Adası Tespit Ve Analizinde Uygulanması
- Korkanç, S. Y., & Korkanç, M. (2006). Sel Ve Taşkınların İnsan Hayatı Üzerindeki Etkileri. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 8(9), 42-50.
- Matzarakis, A., De Rocco, M., & Najjar, G. (2009). Thermal Bioclimate In Strasbourg-The 2003 Heat Wave. Theoretical And Applied Climatology, 98(3), 209-220.
- McFadden C. (2020) <https://interestingengineering.com/15-examples-of-anti-homeless-hostile-architecture-that-you-probably-never-noticed-before>
- Neale, J. (1997). Homelessness And Theory Reconsidered. Housing Studies, 12(1), 47-61.
- Oktay, E. (2021). Ankara Vadilerindeki Arazi Dönüşüm Sürecinin Ekolojik Planlama Kapsamında İncelenmesi.
- Özdemir, U. (2010). Evsizlik Ve Evsizlere Genel Bir Bakış. Toplum Ve Sosyal Hizmet, 21(2), 77-88.
- Petty, J. (2016). The London Spikes Controversy: Homelessness, Urban Securitisation And The Question Of 'Hostile Architecture'. International Journal For Crime, Justice And Social Democracy, 5(1), 67.
- Pérouse, J. F. (2017). Nekropol (Ölüler Kenti) Ve Metropol (Anakent) Arasındaki Diyalektik Hakkında Birkaç Tespit. Mgsü Sosyal Bilimler, (15), 154-162.
- Pirenne, H. (1994). Ortaçağ Kentleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Solak, S. S. G. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal Ve Kuramsal Bir Bakış Space-Identity Interaction: A Conceptual And Theoretical Overview. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(1), 13-37.
- Taşdemir, D. (2011). Çağdaş peyzaj mimarlarının yaklaşımları çerçevesinde peyzaj mimarlığının gelişim süreci (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara).
- Ünlü, T. S. (2017). Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek Ve Kentsel Mekân İlişkisi: Mersin Örneği The Relation Between Urban Memory And Urban Space On Evolution Of Urban Character: Case Of Mersin. Planlama, 27(1), 75-93.
- Yılmaz, F. H., & Şahin, A. (2018). Kentsel Yıkımın Bosna Ve Filistin Örnekleri Üzerinden Kentkırım Kapsamında Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 21(1), 92-106.
- Yüksel, Ü. D., & Yılmaz, O. (2008). Ankara Kentinde Kentsel İsi Adası Etkisinin Yaz Aylarında Uzaktan Algılama Ve Meteorolojik Gözlemlere Dayalı Olarak Saptanması Ve Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 23(4).